N:o 6. Redaktör: ADOLF LINDGREN. Förläggare: HUSS & BEER. Stockholm den 15 Mars 1883. Pris: Helt år 6 kr. Halft år 4 kr. Qvartal 2 kr. Lösn:r 25 öre. Årg. 3.

Ekonomiska missförhållanden.

II.

Teateranslaget.

Som bekant, har k. teaterdirektionen, i sitt svar på finansministerns anmodan om utlåtande, föreslagit att hos riksdagen måtte utverkas, utöfver nu utgående statsanslag, ett årligt kreditiv af 80,000 kr. till användande i mån af behof, med berättigande för direktionen att uppgöra kontrakt och träffa nödiga aftal för en tid af minst fem år.

Hvad som först frapperar i direktionens utlåtande är, att hon icke ställt sig till efterrättelse finansministerns vilkor, att förslaget skulle upprättas under iakttagande af »att de nuvarande båda teatrarnes personal sammanfördes för att spela endast på Stora teatern». Att så der oförskräckt trotsa hr ministerns restriktioner, är stolt nog och har på vissa håll blifvit klandradt; för vår del kunna vi ej finna annat än att det borde vinna hvarje opartiskt och sjelfständigt tänkande menniskas bifall, då ju direktionen lemnat så fullvigtiga bevis för sin uppfattning, att en motsatt sådan synes vara en ren galenskap. Vi fästa oss då icke vid de estetiska betänkligheterna mot att göra sig af med Dramatiska teatern; om dem kan ju tvistas. Men de finansiella visa sig redan vara af sådan vigt, att direktionen anser »den blifvande förlusten genom Dramatiska teaterns indragning kunna uppskattas till minst 110,000 kr., hvarmed det årliga statsanslaget i sådant fall behöfde ökas utöfver det belopp, som eljest vore nödvändigt»! Det skälet måtte väl åtminstone tala både till en finansminister och till en riksdag, för hvilken penningen är allt och ideerna föga.

Ej mindre öfvertygande är direktionens utförliga ådagaläggande af Stora teaterns otillräcklighet och föråldrade skick. Intet utlåtande från någon kunglig teaterstyrelse förut har så påtagligt blottat de mer än bedröfliga förhållanden i hvilka en teater måste arbeta, der man i följd af hinder från de rent dekorativa bestyren — orsakade genom inskränkt utrymme och urmodiga apparater — ej ens har tillfälle till vederbörliga repetitioner! Direktionen yttrar, som oss synes oemotsägligt, följande:

»Allmänhetens smak för den stora operan var förr icke så utbildad som nu. Derför kräfde operans repertoar ingen synnerlig omvexling, de lyriska representationernas antal var icke stort och de sceniska anordningarna jämförelsevis mindre omfattande. Dessa omständigheter medförde den naturliga följd, att sjelfva scenområdet kunde vara tillgängligt för nödiga repetitioner, icke allenast för den lyriska, utan ock för den dramatiska personalen, och ett samarbete dem emellan för ty möjligt att åstadkomma. För närvarande deremot, då för motsvarande af den musikälskande allmänhetens anspråk en stor omväxling af operarepertoaren är nödvändig, så att stundom ända till fyra olika operor i veckan uppföras med de vidlyftiga dekorativa anordningar, som nutidens smak och kompositionernas beskaffenhet betinga, är det ofta med stor svårighet förenadt att utfinna tillräcklig och passande tid för erforderlig öfning och nödiga repetitioner på sjelfva scenen till följd deraf, att den sammas område i så vidstäckt mån tages i anspråk för omflyttning och uppsättning af dekorationer. Detta arbete är så omfattande och kräfver så mycken tid, att under den hittills tillryggalagda delen af detta spelår det blott undantagsvis låtit sig göra att å Stora teatern uppföra skådespel, emedan operans öfningar och maskineriets arbeten dertill icke lemnat erforderlig tid. Detta anmärkningsvärda förhållande torde behöfva något närmare förklaras. Det är nogsamt bekant, att k. Stora teatern, som, när den uppfördes, ansågs för en af de vackraste och ändamålsenligaste i Europa, dock efter nutidens fordringar lemnar mycket öfrigt att önska i afseende å utrymme och beqvämlighet. Denna brist, i hög grad menlig för åskådarne i salongen, medför oöfvervinnerliga svårigheter för arbetena på sjelfva scenen. Teatervindens otillräckliga dimensioner förhindra dekorationsfondernas upphissande till hela deras höjd. I stället för att dessa således, på sätt nyare teaterbyggnader medgifva, taga högst ringa utrymme, måste de å k. teatern vid upphissandet vikas, hvarigenom icke allenast en eljest onödig slitning af sjelfva materielet uppkommer, utan det i öfrigt ringa utrymmet så starkt anlitas, att dekorationer i allmänhet endast för en enda större opera kunna samtidigt å teatervinden ofvan scenen inrymmas. En naturlig följd häraf är, att sedan en opera gifvits, dekorationerna till den samma måste nedtagas och i sina förvaringsrum insättas samt deremot andra, som skola vid nästa representation begagnas, i stället framföras och inriktas för att i sin ordning i magasin tillbakaföras. Detta arbete måste, till undvikande så mycket som möjligt af det olämpliga och kostsamma arbetet om nätterna, verkställas under loppet af dagen. Men utom för detta omflyttningsarbete måste tid äfven afsättas för framförande och profning dels af gamla dekorationer, som kunna ifrågakomma att med eller utan ändring begagnas vid uppsättande af nya pjeser, och dels af nya dekorationer, som för samma ändamål blifvit förfärdigade. Dessa samtliga arbeten å scenen kunna vara så angelägna och taga så stor tid i anspråk, att generalrepetitioner och andra repetitioner, som kräfva vissa bestämda dekorativa anordningar, ganska ofta få uppskjutas för att på lämpliga mellantider verkställas.»

Det har anmärkts att Stora teaterns verksamhet varit väl trög, och det kan icke nekas; men sannerligen måste man dock till stor del ursäkta detta, då man här läser, med hvilka för vår tid otroligt abderitiska förhållanden k. teaterdirektionen måste kämpa. Att teatern för öfrigt arbetar vida mer än under föregående styrelse, kunna vi försäkra.

När till ofvanstående uttömmande bevisföring lägges, att äfven sjelfva salongen erkändt är för liten för nutidens fordringar, och att således teatern med bästa vilja icke kan vare sig genom skyndsamhet i nya arbetens uppsättande eller genom vidsträcktare biljettförsäljning skaffa sig de större inkomster, som skulle kunna utgöra åtminstone ett någorlunda antagligt svepskäl för statsanslagets nuvarande låga belopp, så torde inses, att enda möjligheten för ett sådant svepskäls relativa hållbarhet vore den, om riksdagen beviljade medel för operahusets fullständiga om- eller nybygnad.

Ehuru detta således ostridigt är det enda radikala botemedlet för den sjuka teaterfrågan och i alla fall förr eller senare måste ske, så har dock direktionen nu icke velat föreslå något dylikt, utan nöjt sig med att yrka ett årligt kreditiv samt garanti för fem år. Ur den alldeles ovederläggliga motiveringen härtill anföra vi följande:

»Vore teatrarnes tillvaro och fortgång för någon längre tid betryggade, kunde dels med tämligen stor säkerhet kontrakten med artisterna i många fall ställas för teatrarne fördelaktigare,

om de finge uppgöras på längre tid, och dels noggrannare beräkningar göras och ändamålsenligare anstalter träffas i den högst vigtiga frågan om uppsättande af större operor, hvilkas kostnader icke alltid kunna betäckas af det löpande årets recettinkomster, utan kräfva en längre tid för att blifva ersatta. Då emellertid kostnaden måste göras och spelårets ekonomiska resultat sedan läggas till grund för bedömande af frågan, huru vida k. teatern »burit sig eller icke», blir följden en åter upprepad klagan öfver att »å nyo visat sig brist vid teatern», som åter föranleder till betänklighet, huruvida med statens öfriga uppgifter kan vara förenligt att omhägna en institution, som ständigt kräfver nya och förökade uppoffringar. Det förhåller sig med teatern som med den enskilde, hvilken arbetar under inflytelsen af ekonomiskt betryck, att den hjelp och det bistånd, som honom lemnas, måste vara tillräckligt, om icke betrycket oupphörligen skall ökas; och en ytterligare jämförelse ligger nära till hands emellan teatern och en industriidkare, hvilken, i ovisshet om hans rörelse skall efter arbetsårets slut fortlefva eller icke, förhindras att ställa sin tillverkning och träffa aftal om inköp af förråd på fördelaktigare vilkor, än den måste underkasta sig, som, så att säga, lefver för dagen. Att det understöd, som de k. teatrarne fått åtnjuta, icke varit afpassadt efter behofvet, synes blott vid en blick på det förhållande, att sedan teatrarne under en följd af år ansetts behöfva och äfven fått åtnjuta ett årligt statsanslag af 75,000 kronor, hvilket visat sig icke alltid fylla deras behof, detta belopp, ehuru teatrarnes aflöningsstat och utgifter af många skäl år från år ökats, likväl blifvit nedsatt med ett belopp af 15,000 kronor, genom hvilken åtgärd institutionens styrelse blifvit på förhand dömd att arbeta under abnorma förhållanden, som omöjligen kunnat leda till annat resultat, än den årliga brist, som icke af annat än ovanligt gynsamma och oberäkneliga förhållanden kunnat förekommas.»

Att det nuvarande anslaget är för litet, framgår bland annat af en jämförelse med flere andra länders förnämsta operascener. Enligt en uppgift i Le journal de musique åtnjuta följande teatrar följande anslag:

Pariser-operan 800,000;
Kejserliga teatern i Berlin 700,000;
Stuttgart-teatern 625,000;
Kgl. teatern i Dresden 400,000;
Kejs. teatern i Wien 300,000;
San Carlo i Neapel 300,000;
Apollo i Rom 290,000;
Kgl. teatern i Kjöbenhavn 250,000;
Teatern i Carlsruhe och Weimar 250,000;
Teatern i München 195,000;
La Scala i Milano 175,000;
Bellini-teatern i Palermo 120,000;
La Monnai i Brüssel 100,000;
Kgl. teatern i Turin 60,000;
La Pergola i Florens 40,000; allt francs.

Då de k. teatrarnes i Stockholm sammanlagda anslag f. n. utgör endast omkr. 83,300 francs, (noga taget 60,000 kr.) *, så finner man att de skulle stå bland de lägsta på denna lista, som ändå långt ifrån är uttömmande. Noga taget är det ingen af alla dessa teatrar som är sämre lottad, ty de italienska, som i allmänhet torde vara rymligare, göra säkerligen äfven utan anslag vida bättre affärer än våra. Och bland de bättre lottade åter finna vi ej blott de stora kulturländernas teatrar, utan äfven sådana i långt mindre stater än Sverige, såsom Würtemberg, Sachsen, Danmark, Baden, Weimar. Sant är att i flere utländska samhällen specielt det furstliga tillskottet torde vara större än här; men detta minskar icke skyldigheten för staten att å sin sida söka bereda nationalscenen en tryggare ställning. Det furstliga tålamodet kan man ju för öfrigt icke alltid göra räkning på, äfven om man kunde hysa ett visst hopp att en konung med enskild förmögenhet och lifligt konstintresse måtte i utomordentliga fall ständigt komma teatern till hjelp, dervid blott följande högsinta traditioner från sina samtliga föregångare ända till och med nationalscenens skapare.

Den enda rimliga invändningen, som kunde göras mot behöfligheten af anslagsförhöjning, vore naturligtvis den, att en annan teaterstyrelse möjligen skulle sköta affären bättre. Men då denna invändning så vidt vi veta gjorts mot alla styrelser förut, så är det väl dock sannolikare, att svårigheterna verkligen varit oöfvervinnerliga, än att alla styrelser varit odugliga. Hvad den nuvarande beträffar, så kan det väl sägas, att hon begått några missgrepp, men svårligen något väsentligare fel. Tvärt om utmärker hon sig synnerligen fördelaktigt framför den föregående. Ej blott att arbetsflit och regi äro betydligt förbättrade; äfven repertoaren har — hvad särskildt beträffar Stora teatern, den som här närmast intresserar oss — på ett fullt värdigt sätt upprätthållits. Så har från och med hösten 1881 upptagits af nya eller på länge icke gifna musikpjeser: Ett litet huskors, Nordens stjerna, Konung för en dag, Rigoletto, Melusina, Cora och Alonzo, Hin ondes lärospån, Judinnan, Norma, Fidelio, Mefistofeles, att icke nämna den mera stående repertoaren. Om än kritiken bekämpat några misstag i engagements- och rollbesättningar, öfverflöd i personalen och öfversvämning af debutanter, så spelar alt detta dock icke någon ekonomiskt så betydande roll, att direktionen endast för den skull bör fällas eller afskedas, hälst det motväges af åtskilliga ekonomiskt goda ideer, såsom återinförandet af abonnements m. m. Eldsvådor och ogynsamma konjunkturer kan ju ingen teater i verlden förebygga, och man bör i hvarje fall hålla direktionen räkning för att hon begärt tillökningen endast i form af kreditiv, hvilket ju i händelse af ovanligt gynsamma förhållanden kanske alls icke behöfver tillgripas.

* * *

Sedan ofvanstående var nedskrifvet, ha vi hört det ryktet med bestämdhet upprepas, att k. maj:t föreslagit Dramatiskans försäljning och Stora teaterns ställande på entreprenad. Vi skulle på det djupaste beklaga, om detta komme att ske trots alla varningar, som öfver alt i konstens intresse uttalats mot ett dylikt företag, och vi kunna blott hoppas, att riksdagen nu liksom förut afböjer detsamma. Här må blott erinras om tvänne säkförhållanden ur teaterns humdraåriga historia: det ena är, att vid alla de tillfällen då k. scenen förut råkat i verkligt hotande bryderi, har det alltid hittills varit kungligheten som ytterst trädt räddande emellan (se talrika exempel i inledningen till Dahlgrens Anteckningar om Stockh. teatrar!); det andra är, att entreprenad förut ej varit försökt mer än en enda gång — näml. år 1818 — och att densamma då, ehuru tillämnad för tio år, redan efter blott fyra månader gjorde fiasko! (Jfr nämda Anteckningar, äfvensom J. F. Berwalds sjelfbiografi i denna tidning 1882 nr 14.) *A. L.*

* H. m:t konungens bidrag utgör nämligen intet anslag, utan endast betalning för de platser han disponerar, på Dramatiskan ej ens detta, på Storan visserligen med dubbelt förköp.

Brännande frågor. *

Efter *O. Lessmann.*

II.

Under tidernas lopp har i det offentliga konstlifvet och likasom mellan kulisserna utbildat sig ett annat ofog, hvars undanrödjande synes oss ej mindre önskvärdt, än ofoget med nybörjarkonserterna, hälst som i några fall ett visst om ock löst sammanhang eger rum mellan dem båda. Detta ofog är de besök, hvilka konsertgifvare anse sig före sitt uppträdande böra aflägga hos kritiken. Dessa besök höra till de vedervärdigaste företeelserna i det offentliga konstlifvet, och flere kritiker mottaga ej sådana, i känsla af den besvärande position, i hvilken de befinna sig gent emot den besökande. Andra åter tro, att deras »värdighet» fordrar mottagandet af sådana besök och känna sig stötta, om de uteblifva. Visserligen är det en hel mängd konstnärer, lyckligt nog, som ej nedlåta sig till dylika visiter, men den stora publiken har vanligen ingen aning om, huru till ock med konstnärer med stort rykte kunna hasta att göra kritikern »sin uppvaktning» i form af personlig inställelse eller genom rekommendationskort. Det är klart, att dessa besök från början ej endast voro en höflighetssak, utan att man ville genom personlig bekantskap direkt inverka på kritikerns domslut. Och är denna uppfattning möjlig eller sannolik, så ligger i det besök, som en konsertgifvare gör kritikern, i det bref, som skrifves och mottages med sådan afsigt, någonting nedsättande. Kritikern har sina skyldigheter mot den tidning han arbetar för; det är hans syssla att döma öfver hvad som i det allmänna konstlifvet förekommer, och en personlig presentation af konsertgifvaren behöfs sålunda alls icke, enär kritikerns arbete ej kan göras beroende af den gunst konstnären kan utbedja sig. En konstnär, som offrat sitt ungdomsarbete åt förberedelser till ett värdigt framträdande inför offentligheten, behöfver ej utbedja

* Denna artikel, liksom den föregående af samma slag, är naturligtvis skrifven med särskildt afseende på tyska förhållanden, men har nog i det mesta sin tillämpning äfven i Sverige. *Red.*

sig öfverseende och välvilligt bedömmande af kritiken. Genom denna sjelfförödmjukelse alstra konstnärerna sjelfva åt sig den högmodiga kritik i pressen, som här och der stundom på sanningens bekostnad svingat sig upp till en makt, den der icke är blott och bart inbillad.

Alltså först bort med det der ofoget, att den konserterande konstnären gör sitt inträde med en visit hos kritikern, då skall, om ej alltid, dock i många fall, kritikens frihet gent emot konstnärens produktioner hafva större betydelse än nu, och kritikern skall kunna mycket kraftigare och ärligare tadla, der så är nödigt, när han ej är utsatt för frestelsen att låta sig i sitt omdöme påverkas af privata meddelanden och personliga intryck. Kamaraderiet, sådant det på mångfaldigt sätt i större och mindre städer uppenbarar sig i förhållandet mellan konstnären och kritikern, kommer väl ändock ej att dermed afskaffas. Att komma derhän hör väl till omöjligheterna. Lättare tror jag det vore att flytta Mont Blanc till Berlin än att sönderslita det band, som håller samman ett kotteri, hvilket mången gång bildat sig på konstnärlig grund, men oftare på umgängets och kanske än oftare i schweizeriernas atmosfer. Hur den offentliga meningen förfalskas af sådana kotterier är alldeles otroligt, och de goda vännerna lofprisa sig — eller hvarandra, lyftande sig i inbillningen till en höjd, hvilken de på grund af sin förmåga aldrig skulle uppnå. Genom sådana bearbetningar uppstå dessa kolonnader af »betydande pianister», »utmärkta sångare», »framstående violinister» o. s. v., de der, rättvisligen bedömda, väl någorlunda förstå sitt handtverk, men stå så långt ifrån verkligt konstnärskap, som lofprisarne från sanningen. Kan man väl inför en sådan verklighet falla i förvåning öfver att våra konsertsalar äro öfversvämmade med en flod af omogna konsertgifvare? Men också, om den »ärlige kritikern» alltid sade fulla sanningen, skulle han gå miste om mången supé och många bjudningar, vid hvilka han synes och vill synas spela en rol, och vissa tidningsredaktioner skulle kanske ogerna se att de af dem icke beprisade konstnärer, teater- och konsertsällskap undandroge dem annonsering? — Så mycket som pressen indirekt missaktar den betydande konstnären och det äkta konstnärskapet, då den offrar åt kotterianden och dyrkar medelmåttan, lika mycket blifver då å andra sidan kritiken missaktad af den sanne konstnären, som ser honom i korten och finner beskaffenheten af den trumf han spelar ut. Denna kalumnitet för konst, konstnär och publik kan endast genom den hyggliga pressen aflägsnas eller åtminstone inskränkas. De stora politiska tidningarne och periodiska tidskrifterna må derför i främsta rummet tillse, att kritiken öfver konserterna, operan och andra musiklifvets företeelser endast kommer i händerna på kompetente män, hvilkas redbarhet är konstaterad, och att sidointresset alls icke får ha ett ord med i saken. Mycket skall vinnas dermed. Åtminstone skola de offentligen uppträdande konstnärerna blifva bedömda endast från rent konstnärlig synpunkt och derigenom aktningen för kritiken och dess betydelse för konst och publik komma att högre uppskattas. Vidare kan man också vänta sig, att de män, som känna sig kallade att representera konstnärliga grundsatser och förhindra att konstens värdighet och respekten för de åt konstutöfning och konstomvårdnad helgade platserna af obefogade personer antastas, — att dessa skola sätta sig emot framträngandet af omogna element och motarbeta det förfall inom konstlifvet, som med nödvändighet måste framgå ur det grumliga förhållande, som stundom existerar mellan produktionerna och redogörelserna för dessa.

Wagneriana.

Wagners sista dagar.

Richard Wagner, hvilken, såsom bekant, efter slutet af »Parsifal»-spelen i Bayreuth begaf sig med sin familj till Venedig, bebodde der palatset Vendramin-Calergi, en af de vackraste bygnaderna vid Canal grande, bekant såsom ett praktverk i renässansstil. Det är bygdt af Pietro Lombardi 1481, har tillhört hertiginnan af Berry och grefven af Chambord och tillhör numera den i Rom lefvande hertiginnan af Bevilaqua. De stora salarne i öfre våningen äro ej mer så trefliga att bebo, deremot är beletagen, der Wagner bodde, utrustad med all komfort. Läget vid Canal grande och med façaden åt solsidan är förtjusande, och i den åt kanalen liggande trädgården kunde man ofta om förmiddagarne få se Wagner tillsammans med sonen Siegfried. Familjen lefde mycket tillbakadraget och lemnade palatset endast de vackra dagarne för att fara till Lido. Hvarje förmiddag syntes Wagner på den Dreherska bierhallen, der han intog sin gaffelfrukost. I Venedig var han föremål för mycket intresse och mången musiker eller ung konstidkare vallfärdade till Vendramin-palatset — vanligen förgäfves, ty han tog sällan emot någon. Wagner hade slagit sig ned i Venedig, ty han tålde ej, som han sade, »den gråa, molndigra vinterhimmeln i Bayreuth». Här fann man honom också, trots sin höga ålder rastlös och energisk som vanligt, en mäktig vilja besjälade den lilla gestalten med de lifliga rörelserna och det tycktes som om han än skulle kunna trotsa ett par årtionden. Han hade emellertid på senare tiden varit mycket besvärad af andtäppa, och läkarne, som undersökt honom, hade funnit en hotande förstoring af hjertat. Ingen anade dock att slutet kunde vara så nära. Ännu sistlidne jul gafs under hans ledning en musikalisk familjefest, då också 50-årsjubileet öfver hans 1832 i Leipzig skrifna symfoni firades. Man stred då mycket derom, huruvida Wagner skulle besluta sig för att komponera ännu en opera, men komponisten yttrade sig mycket bestämdt: »Parsifal är mitt sista större verk; om jag vidare beslutar mig för något arbete, så kommer det endast att tillhöra den rena instrumentalmusiken.»

Richard Wagner gjorde regelmässigt hvarje eftermiddag en promenad på Marcusplatsen och brukade under sista tiden ofta hvila sig i Ritmachers banklokal, der han hade sina affärer. På måndagen stannade han der en half timme under muntert samspråk med bankens chef och tog ut en liten summa, som han behöfde för en utflykt med sonen Siegfried.

Samma dag hade Wagner hos sig till middagen en intim vän till honom och hans familj, hvilken också bodde i palatset Vendramin. Under middagen kände sig denne illamående, hvarför Wagner rådde honom att genast lägga sig och hvila. Wagner följde honom till hans sofrum och ställde sig, innan han skildes från honom, i den öppna dörren och sjöng under högst komiska bugningar arian ur »Barberaren i Sevilla»: »Gå till hvila!» — Nästa dag vid samma tid var vännen frisk och Wagner — död.

Den 13 Februari på förmiddagen uppehöll sig Wagner, som vanligt den tiden på dagen i sitt arbetsrum — detta fantastiskt-magnifika rum, dekoreradt med dyrbara siden- och atlasväfnader i matt grönt och blått med öfvervägande rosafärg samt försedt med mörkblåa gardiner och dyrbara mattor med djurfällar öfver, och hvars midt upptogs af en stor och låg, rikt klädd divan. — Här brukade Wagner sitta och arbeta vid sitt skrifbord med ryggen åt fönstret, och här vågade ingen störa honom, icke ens fru Cosima. — Kl. 3 e. m. sistnämnda dag, då familjen var färdig att sätta sig till bords, hördes Wagner ropa genom dörren till arbetsrummet, att han skulle komma ut, så snart ett krampanfall, som häftigt angripit honom, gått öfver. Kl. 4 skulle man beställa gondolen. Då efter en stunds väntan familjefadern ej lät höra af sig, gick tjenstflickan fram åt dörren till arbetsrummet, från hvilket hon hörde suckar och stönande; hon öppnade dörren och fick se sin husbonde liggande på soffan och redan kämpande med döden. På hennes rop skyndade fru Cosima dit men kom endast tidigt nog att få mottaga den redan medvetslöse mannens sista suckar. En stund derefter inkommo barnen, som blifvit oroliga öfver moderns uteblifvande, och funno henne vanmäktig vid sidan af den döde. Med förfäran sågo de nu hvad som händt.

Genast efter Wagners död telegraferades till prof. Hoffman i Berlin, som skulle ombesörja balsameringen och till Feustel i Bayreuth, hvars måg, herr Gross, genast reste till Venedig att bistå familjen. Äfven till konung Ludvig af Bayern telegraferades det, och denne telegraferade tillbaka att man skulle afvakta hans ordres rörande Wagners lik. Man träffade emellertid anstalter för dess öfverförande till Bayreuth och Wahnfried, i hvars trädgård Wagner låtit mura en familjegraf. Nyheten om dödsfallet spred sig snart i Venedig och palatset Vendramin var inom kort omgifvet af en stor hop menniskor.

* * *

Likbegängelsen i Bayreuth.

Då bantåget, som förde Wagners lik, ankom den 17 Februari om aftonen till Bayreuth, blef vaggonen, som inneslöt kistan, redan under natten öppnad, för att den hop med folk, som under ljudlös tystnad och med blottade hufvuden fylde bangården, skulle få tillfälle att se den smyckade kistan. Frivilliga brandkåren i Bayreuth gjorde hedersvakt hos den aflidne ända till begrafningshögtidens början. Staden sjelf hade på morgonen den 18 Februari iklädt sig djup sorg; vid de gator, der tåget skulle gå fram, voro fönster och balkonger draperade i svart, från flera hus nedhängde svarta fanor, gaslanternorna, hvilka äfven voro tända på dagen, voro öfverdragna med svart flor. Bangårdsplatsen, på hvilken högtidligheten kl. 4 e. m. tog sin början, var afstängd genom master med sorgflaggor. Der församlade sig före kl. 4 staden Bayreuths representanter, patronatföreningens styrelse, generaladjutanten grefve Pappenheim och kabinettssekreteraren Bürkel, sända från konungen af Bayern, sändebud från flera hof och deputerade från nästan alla in- och utländska Wagnerföreningar och städer. Under tonerna af sorgmarschen ur »Götterdämmerung» for likvagnen först från perrongen till midten af bangårdsplatsen och stannade framför den i svart draperade tribunen, som först beträddes af borgmästare Muncker i Bayreuth. Denne uttalade i stadens namn dess djupa sorg öfver dess store medborgares oväntade död, denne man, som staden var så mycken tack skyldig, och som den hoppats få se återvända från södern med ökade krafter till nya skapelser. »Det vore otacksamt», slöt han, »om icke vi skulle bevisa denne man, som genom sina verk gjort vår stads namn populärt i hela Europa, den sista ärebetygelsen. Men än mer, det är Bayreuths pligt att också för framtiden hålla de

löften, som upprepade gånger gifvits den hänsofne, att städse tjena honom och hans sak. Honom kan man ej mer tjena, han har gått dit, der mensklig hjelp ej mera något förmår, men desto varmare skall vår stad omhulda hans efterlemnade anhöriga, hans begynta verk. — — — Mästare, tag emot vår sista kärleksgärd, sof godt, sof godt hos oss!»

Sedan med dessa sista ord borgmästare Muncker i stadens namn lagt en krans på kistan, följde samtliga deputationerna hans exempel. (Man hade skickat en sådan mängd praktfulla blommor och kransar, att en särskild brädställning måste uppföras till deras placering.

Härefter beträdde patronatföreningens president, bankiren Feustel tribunen och belyste i varmt vältaliga ord den dubbla uppgift, som genom Wagners död föreläg hans vänner: först skulle de bidraga dertill att bilden af den bortgångne mästaren, hvars verkliga snille under den kamp han hade att bestå, ända till dess hans stora verk lyckades, genom partiernas hat och ogunst blifvit vanställd, återgafs åt efterverlden i sin sanna storhet, och för det andra att hans begynta verk: festspelen i Bayreuth blefve fortsatta. Till ernående af detta mål skulle man taga till mönster den aflidnes ihärdighet, hvilken ej lät sig af några svårigheter afskräckas att bringa den plan, han en gång fattat, till utförande. Äfven Feustel tog med hjertliga ord afsked af den »dyre mästaren och vännen», och den djupa rörelse, som bemäktigat sig alla närvarande, intygade att hans tal funnit ett troget gensvar i allas hjertan. Sedan Bayreuths »Liederkranz» sjungit Webers »Grablied», satte sig tåget i gång ungefär i följande ordning: En afdelning af brandkåren åtföljd af begrafningshärolder; 7:de infanteriregementets musikkår, civilklädd; vidare alla de som buro kransar och hade till uppgift att nedlägga dessa på grafven. Tre stora vagnar med kransar och blommor, som skickats, foro omedelbart före den fyrspända likvagnen; denna följdes af medlemmar i patronatföreningens styrelse, hvilka höllo i ändarna af bårtäcket. Bakom likvagnen följde grefve Pappenheim i galauniform, såsom representerande konung Ludvig af Bayern, till honom slöto sig Wagners vänner, de många deputationerna, officerskåren, civila embetsmän, staden Bayreuths styrelse, musikföreningarne, det 6:te Chevauxlegers-regementets musikkår, och en ändlös mängd deltagande af alla klasser förlängde det af fackelbärare ledsagade sorgetåget, som öfver operagatan tog vägen till Wagners villa.

Pastor Wucherer, omgifven af Wagners barn, inväntade liket vid ingången till trädgården. Den aflidnes närmaste vänner lyfte kistan från vagnen och buro den till grafven. Endast barnen och Wagners allra närmaste vänner kunde få bevista invigningen af grafven och jordfästningen. Den sista qvarten hade fru Cosima utbedt för sig att ensam få bedja vid kistan. — Fru Wagner är såsom dotter af Franz Liszt och grefvinnan d'Agoult katolik. Hennes gamla 72-årige faders närvaro vid begrafningen hade hon afböjt, emedan hon befarade menliga följder för hans helsa af den långa resan och sinnesrörelsen.

Minnen från min konserttur i Kaukasus.

Af *Désirée Artôt.*

Öfvers. för Sv. Musiktidning från förf:s manuskript.

Engagerade af kejserl. kammarmusikus Hr Louis Denis för en serie af 56 konserter, lemnade vi, min man Mariano de Padilla, jag och pianisten Sternberg, staden Tula och började vår tournée i december 1879. Vårt mål var Kaukasus och tournéen skulle räcka 4 månader. Vår impresario, som redan företagit konsertresor genom Asien till Kinesiska gränsen, hade vistats i Taschent i 2 år och der inhemtat kännedom om lefnadssätt, språk och bruk samt egde hela vårt förtroende, om vi ock icke hade aning om de umbäranden, mödor och faror som väntade oss.

Början af vårt konstnärliga nomadlif företedde emellertid stundom gladare scener. Uti staden Elisabethgrad, der vi gåfvo vår första konsert, fingo vi tillfälligtvis en sal der en taskspelare aftonen förut förevisat sina trollkonster. Då jag helt lugnt trädde ut på estraden och började min »una voce poco fa», instämde ett dussin kanariefåglar och qvittrade och drillade, under det att en hop större fåglar med sina vingslag gåfvo mig ett riktigt »flügel»-ackompagnement. Vår föregångare, hexmästaren, hade vid afslutandet af sin föreställning qvarlemnat, i en vrå af salen, buren med fåglarne, hvilka nu oförväntadt öfvertogo en del af vårt program. Hvad effekt detta fullstämmiga mellannummer tillvägabragte kan man lätt tänka sig. Under allmän munterhet aflägsnades våra bevingade kolleger och konserten fortgick i god ordning.

Från stad till stad gick det nu vidare till Wladikawkas i Kaukasus, derifrån »Militairstrasse» i all sin hemska skönhet leder till Tiflis. Man far denna väg i postvagn. På ena sidan, som är af äkta asiatisk karakter, och utan skydd af ledstänger, gick denna väg längs en flera hundra famnar djup, gapande afgrund, och på den andra längs himmelssträfvande, af is och snö betäckta klippor, genom ett bergspass, slingrande upp mot höjden. På denna stråt, som tillika är så smal, att blott en vagn kan der passera, jagade postiljonen fram i vild fart; litet emellan blåser kusken i sitt horn för att varsko de mötande att hålla stilla vid något bredare ställe medan postvagnen passerar. Vi hade tillryggalagt ungefär hälften af denna väg, då plötsligen en häftig storm uppstod, så att vi trodde att klipporna skulle sammanstörta öfver oss. Från ingen station kunde vi vidare erhålla skjuts, då man öfver allt fruktade för lavinerna. Våra konserter voro dock redan annonserade och dagarne bestämda, hvarföre vi nödgades, trots den hotande faran, genom stora pekuniera uppoffringar fortsätta resan. Alltså foro vi vidare på sländar, sittande på halm, utsatta för köld och regn och i en sinnesstämning som ginge vi till döden, stumma och vårt öde undergifna, under det att kusken, med en min som tydligt uttryckte: vi äro förlorade! och med blicken alltjemt fästad på klippspetsarne, som hotade att begrafva oss under den nedstörtande snön, mumlade böner och korsade sig samt åter och åter manade på sina flämtande hästar, som rusade framåt som om de voro jagade af onda andar; dertill stormens brus och sus, — det var en ryslig färd! Våra lif hängde på en tråd. Jag hade befalt mig i Guds hand och tänkte blott på mina stackars små barn i fjerran.

Ändtligen, o jubel! blefvo vi varse en byggnad uppe på höjden. Det var posthuset. Vi andades lättare, kusken dref på hästarne med förnyad ifver. Vi hade lyckligen och väl uppnått posthuset och voro just i begrepp att fara genom porten, då ett buller uppstod så förfärligt, som om verlden gick ur sina fogningar: en lavin hade rasat ned och skakat och rubbat herberget. Hvilken belägenhet! Det var nu icke att tänka på fortsättning af resan. Två dagar voro vi nödsakade att tillbringa i detta hus i ett rum, hvars luft var förskämd och der största osnyghet herskade. Hårda golfvet var vår lägerstad, all komfort saknades, maten inbars i obegripliga kärl och var afskyvärd. Den såg riktigt afskräckande ut, och lukten var allt utom inbjudande. Dertill erhöllo vi blott en knif och en gaffel för gemensamt bruk. Hundarne, till hvilka vi erbjödo anrättningen, betackade sig och drogo sig tillbaka. Men då värden med båda armarne i sidan stolt förklarade att allt var välsmakande, renligt och ordentligt, måste vi väl slutligen tro det.

Ändtligen var då vägen fri och vi kunde fortsätta resan. Utan nämnvärda äfventyr anlände vi följande dag till Tiflis, hvarest vi oroligt väntades och mottogos med entusiasm. Derifrån bar det af till Kutaisk, hvarest ett riktigt trefligt äfventyr mötte oss. På konsertaftonen, då vår impresario begaf sig till kontrollen vid kassan, kom en liten nioårig flicka i tscherkessisk drägt och bad kassören om en biljett till första representationen, första raden. Hr Denis tänkte att den lilla var skickad af någon annan, men till hans förvåning tog barnet fram en hufvudduk och räknade upp på bordet fem rubel i helt små mynt, hvarefter hon gick stolt in i teatern och satte sig på första raden. Nu hade impresarion föranstaltat att programmerna till andra konserten under en paus utdelades till åskådarne. Med tårar i ögonen gick barnet till kassören och bad honom att han i stället för penningar skulle mottaga en sten, en turkos, för en biljett till påföljande konsert. Till första konserten hade hon haft tid, 2:ne månader sade hon, att kopek för kopek samla de 5 rubler hon betalt för att höra de stora konstnärerna; men för den andra såg hon sig icke god till att så i hast kunna skrapa tillhopa den erforderliga summan. Då jag erfor detta, tillsade jag naturligtvis om en fribiljett, och jag kan försäkra att det gjorde mig stort nöje att följande afton återse den lilla entusiasten på sin plats å första raden. (Forts.)

Hr J. F. Lagergrén har begärt plats för följande genmäle:

Till Redaktionen af Svensk Musiktidning.

Herr Redaktör!

Herr B. Wilh. Hallberg i Landskrona har till eder tidning insändt ett »beriktigande» af en notis, införd i sista numret af Tidn. för kyrkomusik. I denna notis uppgifves undertecknad såsom den der, i renoveradt skick, meddelat Herr H. de flesta trippeltaktskoralerne, hvilket nu Herr H. bestrider.

Det enda bland beträffande nummer i Herr H:s arbete, hvaruti jag, enligt hans uppgift, skulle hafva den som allraminsta del — 6 takter! — vore N:o 51 *a*. Alldeles rigtigt, och *detta*, emedan dessa takters melodi är rigtigt återgifven enl. 1695 års psalmbok,* hvilkens redaktion, melodien igenom, jag meddelat Herr H. Nu har Herr H. »renoverat» denna melodi så att den har, utom nämnde takter, föga gemensamt med melodien i nämnda psalmbok. Årtalet öfver denna N:o 51 *a* är således origtigt.

Herr H. slutar sin uppsats med det väsentligaste »beriktigandet». Han nämner, att jag under vintren 1880—81 (sanningsenligen hade bort stå: vintrarne 1879—80, 80—81) tillskickade honom ett ej obetydligt antal ** af mig harmoniskt bearbetade *** och i trippeltakt utförda koraler, som hufvudsakligen följde melodiernas redaktion i 1819 års koralbok. Detta är ett missledande. Åtskilliga af mig meddelade koraler, t. ex. N:o 48 *b* och 50 *b*, finnas ej ens i nämnde koralbok; af de öfriga äro många hemtade ur 1695 års psalmbok. Ett ringa antal har jag visserligen begagnat 1819 års redaktion till, då denna i allra närmaste öfverensstämde med originalmelodierna. Herr H. säger sig »ej kunnat begagna mina trippeltaktskoraler», emedan han vid deras behandling varit i tillfälle att kunna begagna åtskilliga goda, både äldre och yngre koralverk (utländska?). Men uti huru många af dessa koraler spåras ej 1695 och 1819 års redaktioner? — t. ex. N:o *21 a* Hæffners N:o 107, not för not — utom ett tillagdt kors för c i 1:a rytmen — satt i trippeltakt; N:o 28 H:rs 480, likasa (begge två af Herr H. harmoniserade); N:o 176 H:rs 77, och N:o 179 G:la 289 (båda meddelade af undertecknad) m. fl. m. fl.

Långt innan Herr H., sjelf erkännande sig såsom en äkta »Hæffnerian», kunde, efter många »om och men», öfvervinna sin motvilja för trippeltaktskoraler, och innan han ville förstå deras värde, hade jag redan ur gamla goda källor ihopplockat en liten samling rytmiska koraler, hvaraf de flesta ega oftanämnde taktart; och just af dessa meddelade jag, under ofvan angifne vintrar, åt Herr H. det nämnda, »ej obetydliga antalet»; och hvarför jag *då* flera gånger fick emottaga hans tacksägelser. Om han ej *velat* begagna dem *oförändrade*, så har *jag* ej någon skam deraf: skadan återfaller på hans verk. Jag kan ej, utan att bryta mot den takt och grannlagenhet, som den ena menniskan är skyldig den andra, vidare yttra mig i denna sak. Jag har velat skonsamt framhålla obefogenheten i Herr H:s »beriktigande». Till sist må tillåtas mig att tillägga, att jag länge känt en djup ledsnad öfver att jag haft min hand med i ett arbete, som slutligen blef ett vanligt otillfredsställande experiment på kyrkosångens område.

Ockelbo den 6 mars 1883.

J. F. Lagergrén.

* Utom att en melism i 3:dje rytmens 2:dra heltakt blifvit bortskuren.
** Omkring 30 n:r.
*** Ej alla.

Från scenen och konsertsalen.

Mefistofeles.

De sista veckornas stora musikaliska evenement har naturligtvis varit Boitos »Mefistofeles». Stora teatern har hvarenda representation haft utsålda hus, de musikaliska samtalen hafva rört sig om ingenting annat och tidningarna hafva innehållit två, tre, fyra artiklar om samma sak. På flere år har man ej skådat en sådan uppståndelse för en opera; hvarken »Tannhäuser» eller »Nordens stjerna», knappast ens »Aida» gjorde dylikt uppseende.

Det är klart att orsaken till en sådan retelse måste ligga ej blott i styckets rykte, utan i stycket sjelft. I sjelfva verket eger »Mefistofeles» i hög grad den egenskapen att strax vid första åhörandet formligen fasttrolla uppmärksamheten. Man blir af mycket deri förtjust, af annat förargad, men man erfar aldrig intrycket af denna ledsamma tysk-svenska musikaliska egenskap, för hvilken fransmannen funnit rätta ordet: longueur. Hemligheten ligger deri, att Boito framför alt tänkt på huru allting »gör sig» på scenen, och han har iakttagit detta med en naturalism, som hittills i musikens historia varit oerhörd och inför hvilken ofta alla musikaliska lagar få vika. Så existerar för Boito hvarken något qvintförbud eller någon gradskilnad i tonarternas inbördes förvandtskap. Båda delarne behandlar han med en hänsynslöshet, som gränsar till det slags trots, hvilket bortkastar regeln just blott derför att den är regel.

Detta medför helt naturligt å ena sidan en ögonblicklig, fascinerande verkan samt det bifall, hvarje andligt rörlig och frisinnad menniska gerna är böjd att skänka åt en genialisk framtidstanke, ett djerft experiment. Men det medför å andra sidan ock den faran, att fascineringen vid upprepadt åhörande kan försvagas och att experimentet kan visa sig vara verkligen mera ett experiment än ett konstverk. Boito har ganska riktigt icke undgått denna fara.

Något helgjutet konstverk kan nämligen »Meñistofeles» icke kallas. Redan texten saknar verkligt dramatiskt kedjesammanhang och liknar mera en rad gnistrande, olikfärgade kulor, uppträdda på Mefistofeles' bockfot eller trollkappa, som då skulle göra anspråk på att tjenstgöra såsom den »röda tråden». I witzig mening kan detta anspråk försvaras, icke i dramatisk. Mefisto är trots titeln icke hufvudpersonen. I några de vigtigaste lokalerna, såsom trädgården, fängelset och Peneios' strand, spelar han rätt och slätt en biroll, och medelpunkt är han endast i Blocksbergets orgier, hvilka, hos Goethe blott episodiskt symboliserande Fausts upprörda själstillstånd, här breda ut sig till en fristående feeritablå, såsom sådan visserligen erbjudande ett praktstycke i det grotteska, utan att likväl ega vare sig den skogsfriska poesien i Webers vargklyfta eller den bedårande sinligheten i Meyerbeers nunneballett, hvilka båda stått modell. »Negationens ande» kan häller aldrig varda någon dramatisk hufvudperson — annat än på sin höjd i en komedi. Här är han deremot en fullständig balettfigur, och att hr Lange så uppfattat honom — hvilket en kritiker riktigt anmärkt — anse vi för vår del såsom det amplaste beröm som kan sägas åt den begåfvade framställaren. Dermed skall icke nekas att Mefisto hos Boito fått en viss krasst diabolisk karakteristik, om den än icke är så musikalisk som hos Gounod, med hvilken Boito ej häller i teckningen af Fausts och Margaretas erotik kan mäta sig. Trädgårdsscenen är nog, för att vara så flyktig, särdeles väl gjord, men den saknar ädelhet och är nära nog cynisk — hvilket Boito visserligen sannolikt med flit afsett, då ju hans Margareta skall representera sinligheten, något som hon dock sedan i fängelset icke gör. För öfrigt hör fängelsescenen i och för sig till de skönaste; äfvensom den följande klassiska valpurgisnatten, hvars början, den originella, plastiskt smäckra och smekande sopranduon — i förening med hr Janssons glimmande månskensdekoration — frambringar ett så öfverväldigande stämningsintryck, att man vore färdig med Faust hänryckt utbrista:

> Son sul suolo di Grecia!
> Ogni mia fibra è posseduta dall'amor.

Skada att fortsättningen icke öfver alt håller hvad början lofvat. Dansen af coreatider och fauner är likväl ett sannskyldigt mästerverk, ej mindre än den annorlunda hållna nationelt humoristiska »Obertas», som förekommer i påskfesten, en bjert folklifsskildring af genialiskt djerf drastik och rytmisk originalitet.

Den musikaliskt värdefullaste delen och den enda som — utom fuga infernale — röjer en mera genomförd komposition, är obestridligen prologen, som dock för sin rätta verkan fordrar köriska och sceniska resurser, hvilka i dess återgifvande här på Stora teatern icke äro för handen. Starkare körer än de, som här öfverröstas af orkestern, äfvensom rörliga fonder med omvexlande englagrupper torde vara nödvändiga, för att denna obeskrifligt praktfulla och stort tänkta prolog skall göra det afsedda sublima intrycket och befrias från den matta orörlighet, som här vidlåder den samma och lemnar publiken jämförelsevis kall. Kombinationen af flerdubbel kör i denna prolog har någonting af de gamla venetianarnes storslagna manér, och verkligen underrättar oss ock M. Roeder, att Boito med synnerlig förkärlek studerat den nobla stämföringen i Marcellos psalmer. Koloriten genom afvexling af osynliga körer, a cappella eller med orkester, orgel och aflägsna fanfarer är alldeles hänförande. Särdeles originelt är cherubernas barnjoller — hvars infernaliska motstycke utgöras af hexornas likaledes uti iterade intervall frammumlade messa på knä för Mefisto i Blocksbergscenen —; och ehuru detta joller är af en vågad realism, som nästan påminner om pladdret i en småbarnsskola, så är det likväl oemotståndligt: man ruskar möjligen på hufvudet — men man opponerar sig icke.

Om operans början är bäst, så är åter slutet sämst, alt ifrån den omotiverade skildringen af Trojas förstöring med följande banal unisonduo, samt epilogen, som argt travesterar Goethe och musikaliskt lefver à la Wagner på föregående ledmotiv. — Totalomdömet om Boitos opera blir från vår sida, att der väl finnes mycken osmak och förflugenhet, ja okunnighet (såsom då Boito i klassiska valpurgisnatten kallar en simpel d-durmelodi för »dorisk» samt tror sig skrifva antik hexameter!); men der finnes ock två egenskaper som försona oss med alt: det är ungdom och geni. —

Utförande och uppsättning äro synligen utmärkta — om vi blott undantaga att prologen som sagdt göres något för stillastående. samt att kören kunde önskas mera kraftig och taktfast. Orkestern sköter sig bättre. I betraktande af inöfningens ofantliga svårigheter förtjenar det hela emellertid rikligt beröm. Särskildt har hr Willman åstadkommit det underverket att uppväcka mumier från de döda, i det han satt ett lif i våra statister, hvilket man väl aldrig trodde möjligt; påskfesten är en rent bländande triumf af regissörskonst. Vid utmärkta balletter är man hos oss van, eljest skulle vi äfven utförligare framhålla dessa. Bland solisterna tager hr Lange priset för mönstergiltig framställning i både sång och aktion — så vida man nämligen ens kan tänka sig någon mönsterbild af »kaos' underlige son». Fröken Ek åstadkommer i fängelset en prestation af betydande värde; hon är visserligen något journalière och kan icke alltid beherska sitt tremolo, men då hon kan det, gör hennes dugtiga och uttrycksfulla sång mycken verkan. Mot hr Ödmann måste vi erinra, att han forcerar mer än nödigt samt stundom talar mera till publiken än till sina medspelare; men han utför sitt parti med mycket lif och intresse. Fröken Javette är likaledes godt på sin plats; apparition och röst göra sig väl, om man än ville önska något mera naturlig värma samt varna henne för en konstlad snyftpatos (i berättelsen om Ilion).

Stora teaterns symfonikonsert.

Af pligtskyldig artighet mot det ondas furste ha vi erbjudit »Mefistofeles» så mycket utrymme, att vi nu endast kunna gifva ett skizzartadt referat af sista symfonikonserten. Programmet prunkade med ej mindre än trenne »för första gången», ett uttryck som dock naturligtvis blott gäller Stora teatern men icke Stockholm, i ty att åtminstone två af de åsyftade numren äro förut här gifna af Meissnerska kapellet, nämligen Manfreduvertyren 1875 och marschen ur Götterdämmerung 1876, den senare dock då med ofullständig instrumentation (så ersattes harpan af piano). Sorgmarschen var äfven nu sjelfva pièce de résistance och utgjorde tillika en hyllning åt Wagners minne, så mycket lämpligare som den — i sin storvulna väldighet. sin sublimt dystra pessimism och sin passioneradt intensiva instrumentalglans, ej alldeles fri från sökt originalitet — kan anses såsom en karakteristik af tonsättaren sjelf. Efter en sådan kraftyttring måste Gades symfoni (g-moll) nödvändigt falla af, ehuru den i och för sig är ett ypperligt arbete, fullt af patetisk flygt och vida mer poesi, än Saint-Saëns' spirituella och underhållande men något ihåliga tonlek (svit förut gifven). Om Manfreduvertyren säger Ehlert, att »blott under de brinnande hvalfven af denna uvertyr går vägen till kännedomen om Schumanns svårmodiga ande». — Utförandet var, särdeles i den rytmiskt svåra sorgmarschen, förträffligt. *A. L.*

Från in- och utlandet.

Hr Scharwenkas annons torde observeras!

Man undrar allmänt, huru Musikal. akademien vill försvara det allmänna rättskänslan kränkande tillvägagående, att bortskänka det Beskowska stipendiet åt en person som icke är i egentligt behof deraf, med förbigående af lika förtjenta men verkligen obemedlade sökande.

Josephsonsfonden. De till denna fond influtna medlen uppgingo den 23 febr. till ett belopp af 18,843 kr. 81 öre.

»Eko från operan.» Inom vår musikmarknad utkommer ett sångalbum, som häfte för häfte bjuder på en revy af det bästa från Stockholmsteatrarnes spellistor, så väl operor som operetter, så väl in- som utländskt, nytt och gammalt, men framför alt endast värdefull musik, med korta historiska upplysningar rörande musikpjesernas första uppförande i utlandet och här, om hvilken person i pjesen, som sjunger dem, m. m., en anordning, som vidtages till tjenst för den allmänhet, hvilken ej på närmare håll kan följa med vårt teaterlif. Alla sångerna förses med svensk text. Hvarje häfte af »Eko från operan» kostar endast 1 kr. (d. v. s. två tredjedelar af hvad annars en enda operaaria kostar), mot det att häftet innehåller omkring ett halft dussin både arior och smärre sånger.

Musiksällskapets i Malmö soaré, den första på året, hade fylt landstingssalen med en elegant publik. Det väl sammansatta programmet, skrifver Sydsv. Dagbl., upptog uvertyren till »Den sköna Melusina» af Mendelssohn, för piano och åtta händer, sånger för sopran, dubbelqvartetter för mansröster, körer ur »Drömmarne» af A. F. Lindblad, pianokonsert af Schumann, tvänne flöjtsolon af Chopin (Etude, assdur) och Bach-Saint Saëns (Gavotte) samt slutligen bas-solo med kör ur Gevaerts opera »Quentin Durward». Valet af de olika numren och det allmänna bifall deras utförande väckte, vitnade om det allvarliga intresse och den framgång, hvarmed musiksällskapets arbeten bedrifvas.

Nya sångsällskapet i Göteborg, som den 8 januari innevarande år började sina öfningar, lemnade genom sin första abonnementskonsert ett vackert bevis på, att den jemförelsevis korta mellantiden, sex veckor, varit väl använd. Samtliga körnumren utfördes med berömvärd precision och vacker nyansering; särskildt gäller detta om damstämmorna, hvilka, sammansatta af talrika, dels redan väl skolade dels i god utveckling stadda röster, klinga synnerligen behagligt. Manstämmorna äro dels fåtaligare besatta, hvilket ingen, som känner de musikaliska förhållandena i staden, kan undra öfver, dels ojämnare, hvad de särskilda rösterna beträffar, men denna brist bör genom fortsatt öfning försvinna, och det skall inom kort visa sig, huruvida icke redan nästa konsert röjer en märkbar förbättring i detta hänseende. Vi se emellertid i denna vackra konsert en glädjande företeelse ej blott såsom en fristående god musikalisk prestation, utan ännu mera derför, att man torde få hoppas, att det nya musikföretaget utgör en början till körsångens återuppblomstring i Göteborg. Mången erinrar sig säkert, hvad som i denna väg presterats, medan Göteborgs musikförening ännu egde bestånd — vi vilja endast påminna om Verdis Requiem, »Elias» m. fl. större arbeten, som då uppfördes. Sedan kom en tid, då snart sagdt allt vidare arbete på detta område måste afstanna på grund af ogynsamma förhållanden, och körsången har också under några år varit jämförelsevis tyst i vår stad. Men det förefaller, som om situationen nu börjat förändras till det bättre. (G. P.)

Henrik Westberg uppträdde en dag i förra månaden å en konsert i Köln. Härom skrifver Elise Polko till *Signale* bl. a: »Natursångarne» borde af denne mästare i bel canto lära, hur rösten skall användas — så att hvarje konsts ideal ej varder kraft utan skönhet.»

Wexiö d. 4 Mars.

I tisdags hade vi en särdeles angenäm konsert här, i det den unga violinspelerskan fröken Anna Lang då gaf konsert härstädes. Fr. Lang besitter en högt uppdrifven teknik, dertill — och hvad bättre är — en varm, frisk känsla, intelligens och denna öfvertygelsens värma, som icke lemnar hjertat oberördt. Den älskliga artisten tog ock våra hjertan med storm.

Dagarne efter påsk skola vi uppföra Mendelssohns »Walpurgisnacht» (9 nummer). Den intressanta kompositionen är i det allra närmaste inöfvad och den kommer säkerligen att gå med lif och lust.

Vidare gifva vi Griegs »Landkjending», manskör med orkester. Orkesterackompagnementet är arr. för stråkinstrument, piano 4 händer och orgel, hvilket passar förträffligt för kompositionen. —*n.*

Kristiania, 6/3 83.

Den sista månadens musiklif här hos oss har varit mycket starkt representeradt, i det vi från det jag sist skref ha haft ej mindre än 7 konserter; ej så litet för en stad sådan som Kristiania. För att nu hålla oss till barnuppfostringens första lag, nämligen att vara höflig, vill jag då först och främst nämna de främmande, på hvilkas lott konserterna falla, sålunda fördelta: 3 Barcewicz' och 1 Sauret-Scharwenka's, med utsigt till en dito i öfvermorgon, samt, hvad hemmets vidkommer, 2 på Musikföreningens, en på den Gröndahlska körens och en på Hildur Schirmers.

Barcewicz konserter ha icke allenast stadfästat utan på nytt bekräftat hvilken utomordentlig förmåga och äkta uppfattning denne konstnär är i besittning af, och hans föredrag har icke vunnit så litet i finess, sedan han sist var här. På en af hans konserter spelade fru Erikka Nissen pianopartiet till Griegs F-dur sonat med honom, och det är öfverflödigt att anmärka, det utförandet blef mästerligt. På alla sina konserter har alltså Barcevicz icke allenast återvunnit sitt förra publikum utan ock sitt gamla erkännande. Men nu äro Sauret-Scharwenka komna, och det är ej fritt för att detta besök hos en och annan sätter det förra i skuggan. Men då publikens tycke är som dagsländans lif, skola vi ej fästa oss vidare vid detta utan låta en hvar ha sin förtjenst.

Korteligen, Sauret visade sig som en konstnär på sitt instrument, för hvilken svårigheterna hörde till det öfvervunna stadiet, hvilket ökar njutningen af det fria äkta konstnärliga föredraget och den kraftiga tonen. Scharwenka visade sig vara en lika intelligent konstnär som stor tekniker, hvilken på denna konsert bäst tog sig ut med ett par kompositioner af Liszt. Musikföreningens konserter voro den ena för kammarmusik, den andra för orkestern. På första konserten fick man af nyheter höra en pianoquintett af Sgambati och en pianoquartet af Saint-Saëns, hvilka båda slogo särdeles an. Musikföreningens orkesterkonsert har i sin helhet prägeln af att vara en hyllning åt den store aflidne Wagners minne. Förutom Beethovens sorgmarsch ur »Eroican» stod förspelet till »Lohengrin» och »Tannhäuser»-uvertyren på programmet, och man kan säga att som musikerna hedrade den store döde, så gjorde publiken också.

Apropos Musikföreningen talas här mycket om att dess direktör, komponisten Svendsen skall lemna oss för att gå till Danmark som kapellmästare vid operan i Köpenhamn. För att hindra detta har man satt i gång en subskription, som kan skaffa Svendsen samma inkomst här hemma som derborta och vi vilja hoppas att den lyckas. Det slutliga svaret väntas i morgon. Hennings är här emellertid för att arrangera saken, säges det. Kristiania skulle lida en stor förlust, om Svendsen lemnade oss.

Om fru Schirmer och Gröndahls kör har jag förut talat så mycket, att det må vara nog då jag nämner, att båda dessa konserter gingo väl. *S.*

Fritz Schousboe, den danske pianisten, som efter en tids vistelse i Stockholm förlidet år begaf sig Tyskland, har bland annat med framgång låtit höra sig i Leipzig.

Johan Svendsen har af den danske teaterdirektören, kammarherren Fallesen, erhållit anbud om anställning såsom kapellmästare vid den k. teatern i Kjöbenhavn från den 1 nästk. juli. Lönen är 6,000 kr. om året med pensionsrätt. I Morgenbladet offentliggöres en inbjudning till allmän subskription för att kunna tillförsäkra hr Svendsen en så stor årlig inkomst, tills vidare för fem år, »att han icke af ekonomiska skäl skall se sig nödsakad att söka sin utkomst utomlands». Inbjudningen är undertecknad af 16 damer och 20 herrar.

Svendsen har sedan definitivt antagit anbudet om kapellmästarebefattningen i Kjöbenhavn. Lönen lär vara bestämd till 6,000 kr. med utsigt för Svendsen att bli anställd såsom k. tjensteman, hvilket vill säga det samma som rättighet för honom att i sinom tid erhålla pension. Skulle dock riksdagen icke vilja gå in härpå, säges det att Svendsens lön skall bli 7,000 kr. om året. Platsen skall tillträdas den 1 juni.

—•—

Fröknarna *Grabow* och *Pyk* uppträdde den 3 dennes till sammans i operan »Norma» på k. teatern i Kjöbenhavn, som redan dagen förut hade sålt alla biljetter till dubbla pris. De Kjöbenhavnstidningar, som kommit oss till handa, äro enhälliga i sina loford öfver de båda sångerskorna. Så yttrar Dagbladet om våra två landsmaninnor: Man kan knappt tänka sig — skrifver nämnda tidning — någon konstnärinna, som bättre egnar sig att framställa den galliska, heroiska prestinnan, än just fröken *Louise Pyk* med hennes imponerande figur, hennes storartade plastik och väldiga röstklang. Inför dessa konstnärliga egenskaper, som förmå att göra ett stort och varaktigt intryck, emedan de öfverensstämma med rollens och sångstämmans vigtigaste kraf, är man benägen att lägga mindre vigt på de få brister, som finnas. Dock kunde man icke alldeles undgå att märka, att fröken Pyks för öfrigt väl utbildade sopran rör sig litet tungt i koloraturer, att icke alltid den tillbörliga renheten finnes, då röstens högsta register användes, slutligen att hon sjunger vackrare mezza voce, än när hon låter sina vokala medel utveckla sin fulla styrka, då man äfven med bästa vilja icke kan underlåta att anmärka, att deras klang är något ansträngd. Om fröken *Grabows* framställning är ingenting annat att säga än ovilkorligt beröm. En af naturen ypperlig röst, utmärkt sångkonst, innerlighet i uttrycket samt skickligt och inspireradt spel — allt detta förenar sig till ett verkligen utmärkt återgifvande af Adalgisas rol.

—•—

Grabow som »Ofelia» i Kjöbenhavn. Kjöbenhavnstidningen Dagbladet yttrar om vår landsmaninna: Ehuru det mellersta och det lägsta registret i fröken Grabows röst läto litet beslöjadt, och ehuru hennes mezza voce icke verkat så hänförande, som ofta hos andra sångerskor, måste hennes vokala medel betecknas såsom öfvermåttan vackra; så vackra, klara, höga soprantoner äro sannerligen icke något, som man träffar på alla dagar, och derjämte använder hon sin röst på ett sätt, som icke har någonting med dilettantism att göra. Hon intonerar i allmänhet ypperligt, sjunger koloraturer med lätthet och förmår dessutom i hög grad lägga uttryck i sången. Alla dessa egenskaper utvecklades vackrast i nyssnämnda stora scen i 4:e akten, hvilken utgör liksom en oas i den Thomaska operans långa sandsträckor, och den svenska sångerskans sätt att återgifva den sångmonolog, hvars kärna är den svenska folkmelodien »Djupt i hafvet», och som slutar dermed, att Ofelia störtar ned såsom liflös, måste rent af betecknas såsom mästerligt både hvad det vokala och det dramatiska angår. I synnerhet var föredraget af scenens sista strofer mycket gripande, prägladt af stor innerlighet, ja, lidelse, och Kristina Nilsson kunde säkerligen icke ha gjort det bättre.

—•—

Ilona Eibenschütz, den lilla 11-åriga pianisten, som i Tyskland väckt mycken uppmärksamhet, lät första gången höra sig den 20 febr. på Kasinos lilla sal. »Dags-Avisen» säger om henne: »Hon är absolut ett alldeles allenastående fenomen, som sätter en i förvåning öfver ett ej blott för hennes ålder, utan äfven annars sällsynt ypperligt spel. Mången vuxen pianospelare, som uppträder på konserter, kunde önska sig hennes klangfulla anslag, eleganta teknik och otroligt intelligenta uppfattning. Särskildt är hennes användande af pedalen mönstergilt. Denna märkvärdigt tidigt mogna talang synes häfva en stor framtid för sig.»

—•—

Edvard Grieg hade, enligt Aftenpostens korrespondent i Paris, mycket stor utsigt att bli vald till utländsk korresponderande medlem af franska institutet. För tillsättningen af den efter den nyligen aflidne kompositören von Flotow lediga platsen hade musiksektionen en sammankomst och uppsatte listan på de namn, som enligt reglementet skola föreslås att väljas. Öfverst på denna lista stod Grieg; först efter honom kommo Brahms, ryssen Tschaikovski samt belgierna Limnander och Peter Benoit. Prof. Gade är den ende nordiske musikus, som är medlem af Institut de France. — Enl. senare underrättelser blef Limnander vald.

—•—

M:me Héritte-Viardot har, enligt utländska tidningar, blifvit kallad till lärarinna i sång vid musikkonservatoriet i Frankfurt.

—•—

Nya musiktidningar. Figaro heter ett norskt »Ugeblad for kunst, musik, theater og literatur», som utgifves i Kristiania af P. Håkonsen och kostar 4,50 pr år. De oss tillsända 6 numren äro mycket omvexlande och innehålla bl. a. biografier med porträtt af Selmer och Erika Lie-Nissen, korrespondens från Stockholm (af för Sv. Musikt. välkänd penna), några mycket ampra artiklar rörande vår lyriska scen, en vänlig anmälan af Sv. Musikt. jämte reproduktion af vår novell »Ett konstnärslif», m. m. rörande musik, som hittills intagit lejonparten. — Den glade pianisten kallar sig ett härstädes af Th. Ahlberg utgifvet 4-sidigt blad om 20 nummer pr årgång, som kostar 3 kr. Bladet vill vara »ett organ till uppmuntran och undervisning för alla pianospelare på alla utvecklingsgrader». Huru det fyller denna uppgift kunna vi af blott två oss tillsända nummer ingenting döma.

—•—

Paris. Stora operan har upptagit »Judinnan» af Halévy med mad. Montalba som Rachel och Salomon i Eleazars parti. — Nouveautés har för hundrade och sista gången — tills vidare — gifvit Lecocqs »Le coeur et la main» och derefter en ny operett »Le droit d'Aînesse» af Francis Chasseigne, hvilken operett haft rätt god framgång. Kompositören har förut varit anställd vid Eldorado, och hans musik lär smaka något af kafé-konserterna. — Folies dramatiques ha att bjuda på en ny opera af Lecocq »La princesse des Canaries». Texten af Chivot och Duru lär sakna all originalitet, men musiken är behaglig. — Menus-Plaisirs annonserar ock en nyhet, operettfeeriet »Les pommes d'or» med musik af Audran.

— Fru Anette Essipoff har med stor framgång konserterat i Paris.

— En ny musiktidskrift »Musique-Gazette» har utkommit härstädes.

—•—

Leipzig. Den 2 nästkommande April firar konservatoriet härstädes sin 40-åriga tillvaro, och denna omständighet har gifvit anledning till en jubelfest, som — något anticiperande — börjat med en rad offentliga elevuppvisningar kallade jubileumskonserter.

— Direktionen för Stadtteatern har till härvarande Wagnerförening öfverlemnat 1245 mark, inkomsten af en Wagnerfest, såsom bidrag till en fond för upprättande af en minnesvård öfver den aflidne komponisten.

—•—

Hamburg. Den ungerska koloratursångerskan, fröken Hermine Bely har gasterat vid Stadtteatern och med stor framgång uppträdt såsom »Dinorah». Den unga damen har ett intagande utseende, ganska utvecklad koloratur och en vacker, ehuru ej stor, röst.

Venedig. Staden har beslutat att uppsätta en minnestafla öfver Richard Wagner å palatset Vendramin, der han slutade sina dagar.

—•—

Brüssel. Théâtre de la Monnaie har till karnevalsopera upptagit Aubers »Cheval de bronze», senast gifven der 1878, och operan har, tack vare den intagande musiken och smakfulla uppsättningen, gjort lycka.

—•—

Köln. Operan härstädes har under Julius Hoffmanns direktion höjt sig till betydande rang. Bevis derpå lemna de båda karnevalsföreställningarne »Profeten» och Boildieus »Johan af Paris». Bland operans förmågor är baritonisten Mayer att anse som en konstnär af första rang både i afseende på röst och föredrag.

—•—

Wien. »Muzzeddin» är namnet på en ny romantisk-komisk opera i två akter, som framgångsrikt gått öfver operans scen helt nyligen. Musiken är af S. Bachrich, texten af J. Schnitzer.

— Direktionen för hofoperan förbereder en Mozartcykel att gifvas från slutet af Mars till början af April med operans bästa sångkrafter.

Dödsfall.

Hummel Elisabeth, född Röckel, enka efter den berömde komponisten och pianovirtuosen Joh. Nepomuk Hummel (f. 1778; d. 1837) död $^{3}/_{3}$ i Weimar 90 år gammal. Elisabeth Röckel var en kort tid engagerad vid operan i Wien, der både Beethoven och Hummel visade den intagande sångerskan sin hyllning. Hon föredrog Hummel och lemnade scenen, då hon gifte sig med denne, och lefde sedan 1820 med honom i Weimar, der han då blef kapellmästare.

—•—

Lenz Wilhelm von, musikalisk skriftställare, död d. $^{31}/_{1}$ i S:t Petersburg, 80 år. L. var stor Beethovenkännare och författare till det berömda arbetet »Beethoven et ses trois styles» (1853), som under titel »Beethoven» af W. von Lenz, 5 delar, utkom i Tyskland och är öfversatt på flera språk.

—•—

Reissiger F. A., norsk tonsättare, död i Kristiania $^{2}/_{3}$ vid 74 års ålder. R. var född i Beldzig nära Wittenberg, begaf sig 1830 till Berlin att studera teologi, undervisade der i pianospelning för att kunna uppehålla sig och egnade sig slutligen helt och hållet åt musiklärarekallet. 1840 blef han musikdirigent vid Kristiania teater och flyttade till Fredrikshald som organist 1850, då han ersattes af Sperati i den norska hufvudstaden. Hans vackra mansquartetter och solosånger samt andra tondikter hafva gjort honom mycket bekant och värderad.

—•—

Rigaut-Pallar Antoinette, Eugenie, värderad sångerska, född 1797 i Paris, död i Fontainebleau. Annas rol i »Hvita frun» af Boieldieu creerades 1825 i Paris af henne.

—•—

Stern Julius, grundläggare af »Conservatorium der Musik» i Berlin och den efter honom benämnda sångföreningen, född 1820 i Breslau, död $^{27}/_{2}$ i Berlin. Hans sångförening grundades 1847, sedan han först gjort sångstudier i Dresden och efter att hafva i Paris bildat en tysk sångförening återkommit till Berlin. Konservatoriet, grundadt jemte honom af Kullak och Marx 1850, stod i sin högsta blomstring för omkr. 20 år sedan, då Hans v. Bülow var en af dess lärare. Från 1857 ledde han det ensam, till dess han för sjuklighet drog sig tillbaka för omkr. 6 år sedan.

INNEHÅLL: Ekonomiska missförhållanden. II. — Teateranslaget. Af *A. L.* — Brännande frågor. Efter *O. Lessmann.* — Wagneriana: Wagners sista dagar. — Likbegängelsen i Bayreuth. — Minnen från min konserttur i Kaukasus. Af *D. Artôt.* — Insändt. Af *J. F. Lagergrén.* — Från scenen och konsertsalen: — Mefistofeles. — Stora teaterns symfonikonsert. Af *A. L.* — Från in- och utlandet. — Dödsfall. — Annonser.

Annonser.

I *HUSS & BEERS Musikhandel* samt hos öfrige Hrr Musik- och Bokhandlare har i dag utkommit:

Bellevilles mö.

Operett af **C. Millöcker.**

Arrangement för Piano med underlagd text af

Richard Henneberg.

Pris 1: 50.

I **HUSS & BEERS** Musikhandel, Gustaf Adolfs torg 8, samt hos öfrige Musikhandlare:

"Chemin faisant".

6 Morceaux pour piano

par ***Benjamin Godard.***

1. **En courant** 1: 50
2. **En pleurant** 1: 25
3. **En chantant** 1: 25
4. **En causant** 1: 50
5. **En riant** ..... 1: —
6. **En valsant** ..... 2: —

Alma Stjernbergh

(elev af **Fru Fredrika Stenhammar**) meddelar

sångundervisning.

Anmälningstid 10—12.
Nybrogatan 11 A, 2 tr. upp.
(G. 874 × 2.)

Pianostämning

utföres af kompetent person vid anmälan i

HUSS & BEERS Musikhandel.

I **Sverige**
försäljes mina

Flyglar och Pianinos

endast genom

Herrar J. DANNSTRÖM & Co,
Stockholm,
tillkännagifves härmed,

Julius Blüthner,
Leipzig.

Att vi i **Sverige**
försälja våra

Flyglar och Pianinos

endast genom

Herr **Aug. Hoffmann**
i Stockholm
tillkännagifves härmed.

Steinway & Sons
NEWYORK.

Conservatorium der Musik zu Berlin.

136—137 Potsdamer-Strasse.

Direktör: **Xaver Scharwenka,** Kejs. & Kongl. Hofpianist.

Sommarterminen börjar Måndagen den 2 April.
Undervisningsplanen omfattar alla grenar af praktisk och teoretisk tonkonst.

Lärare:

Piano: a) *Högre klassen:* **Xaver Scharwenka,** herrar A. Heintz, G. Michelsen, Ph. Rüfer, *Philipp Scharwenka,* E. Scheiffler, C. Schuler, A. Ulrich, L. C. Wolf, William Wolf, fröken S. Fernow.
b) *Elementarklassen* (under direktörens ledning): Herrar Hobbing, Pretzel, Schubert, fru Ferschke, fröknarna Helmuth, Hirsch, Melcher, Seydell, Simon.

Violin: **Emil Sauret** och K. Kammarmusikus Fritz Struss.
Elementarklassen: Herr Stange.

Violoncell: Herr H. Grünfeld.

Harmonium och **Orgel:** Herr Albert Heintz, Organist i St. Petri-kyrkan.

Musik-Teori (Elementar- och formlära, Contrapunkt, Composition): Herr Philipp Scharwenka.

Sång: Fröken Anna Lankow, herr Otto Lessmann.

Retorik: Professor F. W. Jähns (K. Musikdirektör).

Musikhistoria: D:r Wilhelm Langhans.

Italienska: Signora Monti.

Ensemblespel: Xaver Scharwenka.

Partiturspel: Herr Philipp Rüfer.

Pianospelets methodik: Xaver Scharwenka.

Chörsång: Otto Lessmann.

Obs.! Elevanmälningar emottages af direktören dagligen kl. 9—10 & 3—4. Utförliga prospekter erhållas genom

HUSS & BEERS Musikhandel,
Stockholm, Gustaf Adolfs torg 8.

Å **P. A. Norstedt & Söners** förlag:

Musikbilaga
till
F. W. SCHOLANDERS
Skrifter.
Pris 2 kronor 50 öre.

W. A. MOZART
af
Otto Jahn.
Öfversättning af
Olof Strandberg.
Två delar. Nedsatt pris 4 kronor.

Jahns estetiska skärskådanden af Mozarts särskilda arbeten, synnerligen af de klassiska operornas, äro på en gång lättfattliga och i hög grad intressanta. De skola säkerligen fjettra jemväl alla bildade *musikälskarinnor*.

Musik och teater.
Kritiska uppsatser
af
Wilhelm Bauck.
Nedsatt pris: häft. 1 kr., inb. 1 kr. 75 öre.
(G. 2120 × 2)

Anteckningar
om
Stockholms teatrar,

Förteckning öfver svenska skådespel, uppförda på Stockholms teatrar 1737—1863, och kongl. teatrarnes personal 1737—1863 m. fl. anteckningar

af

F. A. Dahlgren.

Nedsatt pris häftad 2 kr. 50 öre, inb. 3 kr. 75 öre.

Efter förordet, hvari förf. redogör för samtliga källor till sitt arbete, följer en inledning innehållande en sakrik och klar *historik af vårt teaterväsende* samt en öfversigt af teaterinrättningarne i Stockholm. Derefter meddelas lexakaliskt ordnade *förteckningar öfver samtliga på dessa teatrar gifna tal- och sångpjeser samt baletter,* upptagande för hvarje stycke en mängd detaljuppgifter. Vidare en följd af biografiska data om kongl. teatrarnes personal fr. o. m. förste direktörerne t. o. m. pukslagarne. I ett bihang redogöres för skådespelare och skådespelerskor vid de mindre teatrarne i Stockholm, främmande teatertrupper samt enskilda artister, som uppträdt i Stockholm.
(G. 2121 × 2)

Piano- och Orgelmagasinet
N:o 8 Arsenalsgatan N:o 8
midt emot Kongl. Stora teatern
har att erbjuda stort urval af ***Flygelpianon, Pianinon*** och ***Taffelpianon*** samt ***Orglar.***

Äldre instrument öfvertagas vid köp af nya.

Stämning och ***reparation*** af såväl Pianon som Orglar verkställes.

Delar till orgelharmonium, såsom ***tungor*** (spel), ***registerskyltar, klaviaturben, tonlådor*** m. m. till billiga priser.

Fullständiga priskuranter erhållas gratis.

Stockholm, IVAR HIRSCH.
f. d. Abr. Hirschs Pianomagasin.

STOCKHOLM, TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET, 1883.